

hebben, om zich een idee van het kunstwerk te kunnen vormen.

Hetzelfde geldt voor het werk *Randschade*, fig.7, dat de jonge Belgische kunstenaar Jan de Cock in 2002 in het Museum voor Schone Kunsten in Gent realiseerde. Het bestond uit een installatie opgebouwd uit europalletten en andere stukken hout die zich als een betekenisvol decor rond werken uit de vaste collectie een weg baande in het museum. Net als al zijn andere werken bezat dit werk een sterk politieke inhoud, maar wat hier van belang is, is de manier waarop je als toeschouwer met het werk kon omgaan. Het was een werk dat door middel van een verwante fenomenologische ervaring bekeken kon worden. Het bezat een even sterk *hic et nunc* karakter als de meeste performances. De visuele reproducties van dit werk zijn niet in staat om de fysieke ervaring ervan over te brengen. Elke beweging van het bezoekerslichaam binnen *Randschade*, fig.7 kon een andere stroom aan betekenissen genereren.

Dit betekent niet dat elke vorm van de huidige installatiecultuur hetzelfde verhaal vertelt. Het werk van Gregor Schneider verschilt sterk van het werk van Jan de Cock, Susan Kinoschita en Joëlle Tuerlinckx, die zich in verwante kunstvormen uitdrukken. Alleen in de manier waarop de werken van deze kunstenaars zich tot de toeschouwer richten, zitten opmerkelijke parallellen. Het zijn werken die ingaan tegen de illusie van een virtuele werkelijkheid, van een werkelijkheid die ons uitnodigt om te doen alsof ons lichaam niet bestaat. Het is de oude idee van transcendentie en eeuwig leven dat in deze kunstvormen gecounterd wordt. Of men het nu een performance, kunst, installatie of cynische methodiek noemt, maakt uiteindelijk weinig uit.

Geraadpleegde literatuur:

Hans Belting, *Bild-Anthropologie*, München, Wilhelm Fink Verlag, 2001.

Marie-Laure Bernadac en Hans-Ulrich Obrist, *Louise Bourgeois, Destruction of the father, Reconstruction of the father, Writings and Interviews 1923-1997*, Londen, Violette Editions, 1998.

Thierry de Duve, *Kijk, 100 jaar hedendaagse kunst*, Gent, Ludion, 2000.

Dietmar Kamper, *De vier grenzen van het zicht*, Janus, 5, 2000.

Ton Lemaire, *Met open zinnen, natuur, landschap, aarde*, Amsterdam, Ambo, 2002.

Maurice Merleau-Ponty, *Phénoménologie de la perception*, Paris, Gallimard, 1994

Michel Onfray, *Cynismen, Portret van de hondse filosoof*, Baarn, Ambo, 1990.

Dieter Ronte, Walter Smerling (hrsg), *Zeitwenden, Ausblick*, Köln, Dumont, 1999.

Peter Sloterdijk, *Kritiek van de cynische rede*, Amsterdam, De Arbeiderspers, 1984.

Toni Stooss, *Marina Abramovic, Artist Body, Performances 1969-1997*, Milano, Charta, 1998.

Een aantal gasten over performance*

EEN GESPREK, GELEID DOOR ALICE CHAUCHAT EN VERA KNOLLE

Alice Chauchat en Vera Knolle

■ THIERRY DE DUVE Wij zijn hier samengekomen rond een woord. Wij zijn hier samengekomen rond het feit dat dit woord ons samenbrengt. Met andere woorden, om ons te verbazen over het feit dat we hier zijn, in de hoop de realiteit te doen verschijnen van wat dit woord, performance, wordt verondersteld te benoemen. Is het een gratuite ironie, is het een effect van het incestueus functioneren van de kunstwereld, of is het door de kracht van het fenomeen van performance zelf, dat deze tekst duidelijk naar zichzelf verwijst? Ik denk niet dat de organisatoren hopen dat we een overeenkomst bereiken van het type: dit is wat we bedoelen met performance. Maar we worden uitgenodigd om de realiteit, de objectiviteit van wat we performance zouden noemen, te constitueren, zonder echt te weten wat we zo noemen.

Kortom: als het lukt, zal deze tekst magisch zijn.

■ ALICE CHAUCHAT / VERA KNOLLE Ja, ja, maar dit zal voor sommigen klinken alsof performance een in zichzelf gekeerde grap voor insiders

is. Iets waar kunstmensen en intellectuelen mee bezig zijn. We denken dat het belangrijk is om te benadrukken dat performance in veel verschillende domeinen voorkomt. Het is helemaal geen elite-fenomeen. We zijn geïnteresseerd in het feit dat het woord 'performance' lijkt voor te komen in verschillende contexten met verschillende betekenissen/gebruiken en we willen eens een blik werpen op deze situatie. Wat betekent het voor ons, performers, dat aandelen tegenwoordig ook performen?

■ FRANK SINATRA Het is slechts een papieren maan die zeilt over een kartonnen zee, maar het zou niet gespeeld zijn als je in me zou geloven.

■ CHRIS BURDEN Neergeschoten worden is echt... daar komt geen schijn of doen alsof aan te pas.

■ AC/VK Ha, dat is interessant. Want deze beide uitspraken brengen een soort kritiek op de hedendaagse maatschappij als gemediatiseerde *fake* met zich mee.

■ CHRIS BURDEN Ik bedoel: ga naar eender welke film kijken, zet de televisie aan en hon-

derden, duizenden mensen worden elke avond op tv neergeschoten. Maar het is allemaal fictie.

■ AC/VK Dus in die situatie was je geïnteresseerd in het specifieke van een gebeurtenis. Maar is neergeschoten worden echt echter, meer waar, dan een gebeurtenis? Spreken over 'echt' en 'gespeeld' vooronderstelt een duale ontologie, waarbij er een duidelijk onderscheid zou kunnen gemaakt worden tussen schijn en zijn, tussen het fenomeen, dat wat verschijnt en dat wat de essentie van iets is. Maar een performance is niet *fake*. Voor zover wij het begrijpen, is het een worden door te doen.

■ FRIEDRICH NIETZSCHE Er is geen 'zijn' achter het doen, acteren, worden; de 'doener' is gewoon toegevoegd aan de daad door verbeelding - het doen is alles.

■ MICHAEL BORING Voor zover jullie weten, ben ik niet eens diegene die deze zin heeft bedacht.

■ AC/VK Wil je zeggen dat er bij een performance totaal geen auteur is?

■ ROSE/HARBURG/ARLEN We willen bena-

drukken dat wij de auteurs zijn van de woorden die mijnheer Sinatra zonet uitsprak. De manier van voorstellen op deze pagina wijst niet genoeg op het feit dat mijnheer Sinatra alleen maar de uitvoerder van deze tekst is.

■ AC/VK Oh, excuseer. Misschien kunnen we het anders stellen en zeggen dat we met het uitspreken van iets altijd meer doen dan wat we bedoeld hadden? De context creëert een extra betekenis die wij, als sprekers, niet onder controle hebben. En dit geldt natuurlijk ook voor de podiumsituatie.

■ MARINA ABRAMOVIC Ik begreep dat de idee van originaliteit als 'mijn ego, mijn kunst' volledig een obstakel is voor de essentie van een performance. Een performance zou meer als een muziekpartituur moeten zijn. Zoals Mozart, onderhevig aan interpretatie; ze kan uitgevoerd worden zoals je wilt.

■ AC/VK Maar kan je uitvoeren 'zoals je wilt'? Stelt de notie van performance niet het goeie oude idee van subjectieve vrijheid in vraag? Want het is niet *als* je wilt, je moet. Je kan niet niet constant de tolk van je actie zijn, laat staan van wat je zegt of doet, ook omdat je niet echt kiest wat je vertolkt.

■ JUDITH BUTLER Performativiteit is dus geen enkelvoudige daad, want het is altijd een herhaling van een norm of een reeks normen of conventies waarvan het een herhaling is.

■ AC/VK Ja, en een punt dat we daaraan willen toevoegen is de notie van de blik, het publiek in een performance. Een performance is ook altijd iets wat verschijnt voor een getuige, wat de mogelijkheid van toezicht en beoordeling inhoudt. Als we denken aan technologische systemen, dan wordt de dimensie van de prestatiedruk heel duidelijk. En dit is zo op alle vlakken. Kijk naar hoe de zakenwereld werkt, bijvoorbeeld. De handel wordt toch ook constant bekeken en gecontroleerd?

■ CIARAN HENRY Ja, natuurlijk. Handelstoezicht is een interessant gebied waarin we erg veel investeren, en de handelstoezichtssystemen die nu op de markt komen zijn erg gesofisticeerd... Door hun aard bevinden zij zich bovenaan je handelssystemen en zien zij elke transactie die er gebeurt. Daardoor hebben deze systemen potentieel in andere gebieden, zoals bijvoorbeeld het berekenen van de beste uitvoering, zelfs het consolideren van posities, enzovoort. Op dat terrein doen we veel investeringen.

■ AC/VK Dus het zou een voordeel zijn om een superieure performance te creëren die geen ruimte meer laat voor vragen.

■ RICHARD M. NIXON Mijn sterke punt - als

ik een sterk punt heb - is performance. Ik heb altijd meer gedaan dan ik zeg. Ik produceer altijd meer dan ik beloof.

■ AC/VK En dit kunnen we ook in sport zien, waar wedstrijden worden bekeken, becommentarieerd, onder druk worden gezet om een goeie show te zijn en hopelijk een opwindende sensatie te bieden, zoals *aces* in tennis bijvoorbeeld...

■ BILLIE JEAN KING Het maakt niet uit hoe hard het is, wat voor druk er van buitenaf is, hoeveel erge tegenslagen ik onderweg tegenkom, ik moet mijn uiteindelijke doel voor ogen houden om te winnen, winnen, winnen - en dat met meer liefde en passie dan de wereld ooit heeft gezien in een performance.

■ WOMENCENTRAL Doe frisse ideeën op. Werk aan een betere relatie. Win prijzen. Begin weer te trainen. Geef je carrière een duwtje. Zorg voor familie. Balanceer je leven. Ontdek het allemaal elke week in WomenCentral.

■ MARINA ABRAMOVIC Ik ben het beu om zo vaak op andere vliegtuigen te moeten overstappen. Wachten in wachtzalen, busstations, treinstations, luchthavens.

Ik ben het beu om te wachten bij eindeloze paspoortcontroles.

Snelle winkelcentra in winkelcentra.

Ik ben het beu om nog meer carrièrebeslissingen te nemen: museum- en galerievernisages, eindeloze recepties, rondhangen met een glas mineraalwater en doen alsof ik geïnteresseerd ben in gesprekken.

■ GARY J. DICKELMAN Dus wat moet het zijn? Een *graphical user interface* (GUI) design expert? Een vormgever handelsprocessen? Een opvoedkundige technoloog? Een hypertextingenieur? Een ingenieur van menselijke factoren? Wel, het antwoord is 'Ja!' op alles. Daarin ligt mijn onbehagen.

■ GONZALES Als je indommelt, verlies je.

■ AC/VK Maar waar komt dit idee van een superheld vandaan? Het moet op een of andere manier relateren aan zijn tegengestelde, zoals "Wees een winnaar, geen verliezer".

■ JACQUES DERRIDA Wat is een succes als de mogelijkheid van de ongelukkige keuze zijn structuur blijft vormen?

De tegenstelling lukken/mislukken lijkt zo sterk onvoldoende en bijzonder secundair.

■ AC/VK Ah, wij zijn zo blij dat je dat zegt, want mensen zijn al geneigd geweest om ons te verwijten dat we vreselijk slecht badminton spelen in ons stuk...

■ JON MACKENZIE We beginnen te merken dat, in tegenstelling tot de theorieën van transgressieve performance, die al lang ver-

woord zijn door theaterwetenschappers, andere theorieën zijn opgedoken, die onmiddellijk betrekking hebben op de normatieve kracht van performance.

In tegenstelling tot de normatieve liminale overgangsrites van discipline, daagt het performance-niveau ons uit met een aantrekkelijke waaier van liminale normen: ga tot aan de limiet, speel de marge, wees de andere.

■ DAN GRAHAM Ik deed performances in de kunstwereld omdat artiesten die ik bewonderde of persoonlijk kende ook performances deden. Voor jonge artiesten die geen toegang hadden tot kunstgalerijen of die niet genoeg geld hadden om studiokunst voor tentoonstellingen te produceren, was het een democratische manier om hun werk snel aan andere artiesten in de gemeenschap te tonen.

■ AC/VK Toch denken we dat er een paradox is, in die zin dat als je kan kijken naar een performance als een non-product dat ontsnapt aan de verkoopseconomie, dan is het ook deel van een netwerk van elkaar ondersteunende economieën. Met andere woorden: een performance als show brengt geld op, gebruikt technologie en produceert een moment. En elk deel dat erbij betrokken is, ondersteunt de andere delen.

■ BEYONCÉ KNOWLES Ik wil jullie daarbuiten eigenlijk allemaal bedanken want van ons laatste album *The Writings on the Wall* zijn 10 miljoen stuks verkocht, dankzij jullie allemaal, we willen jullie allemaal danken, en we willen jullie ook bedanken omdat zovelen van jullie *Survivor* zijn gaan kopen, het is nog maar vijf weken uit en we hebben al vijf miljoen stuks verkocht, dus we willen jullie heel erg danken, bedankt, het voelt fantastisch om hier op dit podium te staan voor jullie, prachtige mensen, die daar in de kou staan, we willen jullie daarvoor allemaal bedanken.

■ AC/VK Over welke kou heb je het? Welk podium? Is de plaats van dit gesprek op zich niet per se ietwat onbepaald?

■ MICHAEL BORING Het woord dat je op dit moment aan het lezen bent, hangt voor een groot deel af van waar in de zin je zit.

■ AC/VK Maar wie zijn 'jullie' nu? Wij of de lezers? Bon, ik denk dat het nu het moment en de plaats voor ons is om deze tekst te gebruiken en onze show wat voor te stellen. Dit stuk heet *A Number of Classics in the Age of Performance*, en heeft het opzet om een performance uit te voeren, eigenlijk zoveel soorten performances op te voeren als we konden bedenken, als constitutieve elementen van onze podiumvoorstelling.

■ JAMES BOND Er moet een gemakkelijker manier zijn om je geld te verdienen.

■ AC/VK Niet dat je kan pretenderen je leven te riskeren met werk... Jullie houden alle vier evenveel van performen als wij, of niet?

■ JAMES BOND Welke vier? Ik weet niet tegen wie je het hebt. Er was, is en zal altijd maar één agent 007 bestaan. Hoe kan je dat in vraag stellen?

■ HAMLET To be or not to be. Dat is de vraag.

■ AC/VK Inderdaad, maar het punt van performance als paradigma is precies dat deze vraag niet beantwoord kan worden en dat we in deze

staat van 'alsof' blijven. Wat je voorstelt, is een paradoxale situatie van zijn en niet zijn, en zo blijft de hele vraag over representatie open.

■ MICHAEL BORING Ben ik de enige hier, of is het enkel ik?

We willen alle deelnemers bedanken voor hun genereuze bijdrage aan deze illegale en ruwe conversatie die heel wat verschillende dimensies van performance heeft aangekaart zonder enige zin voor loyaliteit.

* De titel van deze tekst luidde *A Number of Guests on Performance*, een knipoog naar *A Number of Classics in the Age of Performance* (Alice Chauchat en Vera Knolle), dat op 24 januari 2003 in première ging in Stockholm (Panacea), op 29 en 30 maart werd voorgesteld in Berlijn (Tanzfabrik) en van 5 tot 10 mei in *Rencontres choréographiques internationales de Seine-Saint-Denis* (Parijs).

Vertaling: Bert Bultinck

Ik zie ik zie wat jij (niet) ziet

DE LEVENS-KUNST VAN GIL & MOTI

Maaïke Bleeker

They were two young men who were charming as sweets.

They turned the heads of all in the streets.

They looked at their ties and laughed and were pleased.

Looking down at their socks they began to sneeze.

The boys didn't mind as much as they might,
For they were artists and that was their plight.

The funny thing is they're really quite normal
It is just that they seem of another order.

(Gilbert & George: *Artist's Culture*, 19th May 1971)¹

Er was eens een schilder die jaren en jaren werkte aan één enkel schilderij. Toen het af was, nodigde hij al zijn vrienden uit om te zien waar hij zo lang mee bezig was geweest. Nieuwsgierig verdrongen zij zich voor het schilderij. Daar zagen zij een park. Een weggetje slingerde zich over een gazon in de richting van een huisje op de top van een heuvel. De vrienden van de schilder bewonderden het schilderij en stonden op het punt om hun oordeel te geven toen zij plotseling merkten dat de schilder verdwenen was. Hij was niet meer bij hen. In plaats daarvan zagen zij hem op het schilderij het weggetje aflopen. Bij het huis ge-

komen keek hij nog eenmaal om, zwaaide naar hen en trok de deur achter zich dicht.

De schilder is thuisgekomen. Hij is over de lijst gestapt en heeft de gewone wereld achter zich gelaten. Wanneer hij de deur achter zich dichttrekt bevestigt hij daarmee de afstand tussen zijn wereld, de wereld van zijn kunstwerk, en de gewone wereld van het alledaagse leven aan deze zijde van de lijst. De schilder is een wereld binnengegaan die niet de onze is en die wij slechts vanop afstand kunnen bewonderen.

Net als de schilder in dit oude Chinese verhaal, leeft ook kunstenaarsduo Gil & Moti in een zelf gecreëerde wereld, een wereld die

hun kunstwerk is. Hun huis staat niet op een heuvel in een schilderij, maar in de Rotterdamse Witte de Withstraat alwaar zij in 1999 een galerie betrokken. Net als de schilder in het verhaal zijn zij de wereld van de kunst binnengestapt om er in te gaan wonen en hun kunstwereld heeft wel wat van die van de Chinese schilder met zijn schattige huisje en rustieke parkje. Gil & Moti's wereld is een wereld waarin alles mooi is en goed afloopt. Hier worden bezoekers verwelkomd door sprookjesprinsen in lange mantels (*Dropland*, 2001) en trekken schone jongelingen in witte gewaden door de stad om het huwelijk van Gil & Moti aan te